

TO'GARAK MASHG'ULOTLARIDA O'QUVCHILAR BILIMINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI

Ahatova Durdona Saidovna

Buxoro davlat pedagogika instituti Aniq va tabiiy fanlarni o'qitish metodikasi
(geografiya) magistratura mutaxassisligi 2-bosqich magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14286696>

Geografiya to'garagi — bu geografiya faniga qiziqqan o'quvchilarni birlashtirgan va ularga geografik bilimlarni chuqurlashtirishga, amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga, dunyo va uning tabiiy, iqtisodiy, ijtimoiy jihatlarini o'rganishga qaratilgan didaktik va ilmiy-uslubiy faoliyatdir. Geografiya to'garagi o'quvchilarda geografiyaga nisbatan qiziqish uyg'otish, ularning dunyoqarashini kengaytirish, tabiat va jamiyat o'rtasidagi o'zaro aloqalarni tushunishiga yordam beradi.

Geografiya to'garagining mazmuni va mohiyati:

1. **Geografik bilimlarni chuqurlashtirish:** Geografiya to'garagida o'quvchilar geografiyaning turli sohalarini o'rganadilar: tabiat geografiyasi, iqtisodiy geografiya, ijtimoiy geografiya, siyosiy geografiya va boshqalar. Bu orqali o'quvchilar tabiat va jamiyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni yaxshiroq tushunadilar.
2. **Tabiat va jamiyatni o'rganish:** Geografiya to'garagi o'quvchilarga tabiiy va ijtimoiy jarayonlarni tahlil qilish imkonini beradi. Bu, o'z navbatida, ekologiya, iqlim, resurslar, iqtisodiy faoliyatlar, aholi va migratsiya kabi mavzularni o'z ichiga oladi.
3. **Amaliy faoliyatlar:** O'quvchilar geografiya to'garagida turli amaliy mashg'ulotlarda, masalan, xaritalar bilan ishlash, joylarni aniqlash, statistika tahlillari, tabiat va ijtimoiy hodisalarni kuzatish kabi ishlarni bajaradilar.
4. **Ilmiy tadqiqot va kuzatuvlar:** O'quvchilar to'garakda ilmiy ishlar olib borish, geografik tadqiqotlar qilish, ma'lumotlar yig'ish va tahlil qilish ko'nikmalarini egallashadi. Bu jarayon o'quvchilarda ilmiy tafakkur va tahlil qobiliyatlarini rivojlantiradi.
5. **Ekologik ongni shakllantirish:** Geografiya to'garagi o'quvchilarda ekologik madaniyatni rivojlantirish, tabiat resurslarining barqaror foydalanilishi, global iqlim o'zgarishlari va ularning ta'siri kabi masalalarda ongni oshirishga yordam beradi.
6. **Xalqaro hamkorlik va madaniyatlararo tushunish:** Geografiya to'garagi o'quvchilarni xalqaro geografik masalalar, boshqa mamlakatlar va ularning tabiiy, ijtimoiy xususiyatlari bilan tanishtirishga, madaniyatlararo tushunishni rivojlantirishga yordam beradi.

To'garak mashg'ulotlarida o'quvchilarning bilimini rivojlantirish bir qancha samarali usullarni o'z ichiga oladi. Bu yo'llar o'quvchilarning faolligini oshirish, ularning qiziqishini uyg'otish va o'rganishga bo'lgan ishtiyoqini kuchaytirish uchun muhimdir. Quyida ba'zi samarali yo'llarni keltiraman:

1. **Interfaol metodlarni qo'llash.** To'garak mashg'ulotlari o'quvchilarga nafaqat nazariy bilimlarni o'rgatish, balki amaliy ko'nikmalarni ham rivojlantirishga yordam beradi. Masalan: **Guruh bo'yicha ishlar:** O'quvchilarni kichik guruhlariga bo'lib, ular birgalikda muammolarni hal qilishlari uchun topshiriqlar bering. Bu ularning jamoada ishlash qobiliyatini va fikr almashishni rivojlantiradi. **Debatlar va muhokamalar:** O'quvchilarni o'z fikrlarini erkin ifoda etishlariga imkon yaratish, ayni paytda turli nuqtai nazarlarni tinglash va bahslashish orqali

bilimni chuqurlashtiradi. **Case study (holat tahlili):** Real hayotdagi vaziyatlarga oid masalalarni muvaffaqiyatli qilish, o'quvchilarga amaliy bilimlarni olishga yordam beradi.

2. **Innovatsion texnologiyalarni joriy etish. Onlayn resurslar va dasturlar:** Masalan, interaktiv ta'lim platformalari, simulyatorlar, videolar va boshqa multimediyaviy vositalari orqali o'quvchilarning bilimini yanada samarali rivojlantirish mumkin. **Virtual va kengaytirilgan haqiqat (VR/AR):** To'g'arak mashg'ulotlariga yangi texnologiyalarni kiritish o'quvchilarni qiziqitiradi va o'qish jarayonini yanada interfaol qiladi.

3. Tajribalar va amaliy mashg'ulotlar. **Amaliy mashg'ulotlar:** O'quvchilarga nazariy bilimlarni amalda qo'llash imkonini berish, masalan, eksperimentlar o'tkazish, loyihalar yaratish yoki turli kasbiy faoliyatlarga bag'ishlangan mashg'ulotlar orqali bilimlarini mustahkamlash. **Sohada ishlash:** O'quvchilarni turli sohalaridagi mutaxassislar bilan tanishtirish, ularni amaliyotga jalb etish, masalan, muzeylar, ilmiy markazlar yoki sanoat korxonalariga ekskursiyalar tashkil etish.

4. Qiziqarli va ijodiy mashg'ulotlar. **Ijodiy loyiha ishlari:** O'quvchilarga o'zlarining ijodiy g'oyalarini amalga oshirish imkoniyatini berish, ularni fanlararo integratsiya qilgan loyihalarda ishtirok etishga rag'batlantirish. **O'yinlar va simulyatsiyalar:** Ta'lim o'yinlari, rolly o'yinlar yoki boshqa interaktiv o'yinlar orqali o'quvchilarning mantiqiy fikrlash va kreativlik ko'nikmalarini rivojlantirish.

5. Kreativ fikrlash va tahliliy yondashuvni rivojlantirish. **Tahliliy vazifalar:** O'quvchilarga muayyan vaziyatlarni tahlil qilish, mantiqiy xulosalar chiqarish va o'z fikrlarini asoslashni o'rgatish. **Muammolar va dilemmalar:** O'quvchilarga murakkab savollarni taqdim etish, ular esa o'z yechimlarini izlashga majbur bo'lishadi, bu esa ularning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

6. Individual va jamoaviy baholash tizimi. **Shaxsiy rivojlanish:** O'quvchilarni o'zlari o'rgangan bilimlar bo'yicha shaxsiy baholash va tahlil qilishga undash. O'quvchilarni o'zlari o'rganadigan mavzularda mustaqil fikr bildirishga rag'batlantirish. **Jamoaviy muvaffaqiyatlar:** O'quvchilarning birgalikda ishlash orqali muvaffaqiyatlarga erishishini ta'minlash, bu ularning jamoa bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

7. O'quvchilarni qiziqitiruvchi mavzularni tanlash. O'quvchilarning qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olib, to'g'arak mashg'ulotlarini tashkil etish. Qiziqarli va zamonaviy mavzular, yangi ilmiy kashfiyotlar yoki amaliyotga moslashtirilgan mavzular orqali ularning motivatsiyasini oshirish.

8. Tarbiyaviy yondashuv - To'g'arak mashg'ulotlarida o'quvchilarga nafaqat ilmiy bilimlar, balki jamiyatda muvaffaqiyatli bo'lish uchun zarur bo'lgan axloqiy va insoniy qadriyatlarni ham o'rgatish. Bu o'quvchilarning ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishiga yordam beradi.

9. Motivatsiyani oshirish. O'quvchilarni rag'batlantirish va ularning erishgan yutuqlarini taqdirlash, ularni mukofotlash tizimi o'quvchilarning ishtiyoqini oshiradi. Bundan tashqari, individual va guruh yutuqlarini baholash orqali o'quvchilarni rag'batlantirish ham samarali bo'ladi.

Xulosa. Bu usullar o'quvchilarning bilimlarini yanada mustahkamlashga, ularni yanada faol va qiziqarli o'rganishga undashga yordam beradi. To'g'arak mashg'ulotlari, ayniqsa, qiziqarli va motivatsion tarzda o'tkazilganda, o'quvchilarning akademik va shaxsiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatishi mumkin.

References:

1. Muhammadovich, M. A., & Zakirovna, H. N. (2021). Agglomeration Processes in Modern Urban Planning (On the Example of Bukhara Agglomeration). *European Journal of Life Safety and Stability* (2660-9630), 10, 9-12.
2. Muhamadovich, M. A. (2021). DEVELOPMENT OF MIDDLE CITIES IN ZARAFSHAN REGION. *EPRA International Journal of Research & Development (IJRD)*, 6(12), 1-1.
3. Mavlonov, A., & Jalilova, C. (2020). Geographical aspects of use of recreation resources for tourism (on the example of Bukhara region). *InterConf*.
4. Muhammadovich, M. A., & Zarifovna, J. C. (2020). GEOGRAPHICAL ASPECTS OF USE OF RECREATION RESOURCES FOR TOURISM (ON THE EXAMPLE OF BUKHARA REGION). *EDITOR COORDINATOR*, 1081.
5. Muhammadovich, M. A., & Zakirovna, H. N. (2021). Agglomeration Processes in Modern Urban Planning (On the Example of Bukhara Agglomeration). *European Journal of Life Safety and Stability* (2660-9630), 10, 9-12.
6. Muhamadovich, M. A., Elmurodovna, M. I., & Davronovna, K. D. (2020). The Desert Tourism And Opportunities For Its Development (On The Example Of Bukhara Region). *The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research*, 2(12), 68-73.
7. Салиев, А., Курбанов, П., & Мавлонов, А. (2008). Городское расселение в пустынях Узбекистана. ÇÖLLERİ ÖZLEŞDIRMEĞİN PROBLEMALARY ПРОБЛЕМЫ ОСВОЕНИЯ ПУСТЫНЬ PROBLEMS OF DESERT DEVELOPMENT, 21.
8. Мавлонов, А. М. Бухоро агломерациясининг шаклланиши ва ривожланиши. Ўзбекистон География жамияти ахбороти, 23(23), 174.
9. Мавлонов, А. М., Нематов, А. Н., & Қаландарова, Д. Д. Бухоро вилоятининг чўл ҳудудларидаги аҳоли манзилгоҳлари ривожланишининг айрим жиҳатлари. Ўзбекистон География жамияти ахбороти, 57(1), 2020-107.
10. Мухаммадович, М. А. (2019). Развитие средних городов в Республике Узбекистан. *Материалы Географического общества Узбекистана*, 79-83.
11. Мухаммадович, М. А. Бухоро вилояти шаҳарларининг классификацияси. Ўзбекистон География жамияти ахбороти, 26(26), 2005-70.
12. Салиев, А. С., Мухамедов, А., & Мавлонов, А. М. (2004). Проблемы совершенствования регионального расселения в Узбекистане. In *Материалы региональной научно-практической конференции «Туризм и наука*.
13. Мавлонов, А. М., & Жалилова, Ч. З. (2019). Опустынивание и развитие городов.". *Проблемы опустынивания: динамика, оценка, решение"* материалы международной.
14. Мухаммадович, М. А. (2019). Македониялик Александр бунёд этган шаҳарлар географияси. *Известия географического общества Узбекистана*, 55(1).
15. Мавлонов, А. М. (2007). Бухоро вилояти шаҳарларида аҳолини тоза ичимлик суви билан таъминлашнинг баъзи бир муаммолари. Ўзбекистон География жамияти ахбороти, 28, 28.
16. Saidova, D. (2022). Boshlang 'ich sinflarda "Yosh tabiatshunos" to 'garagini tashkil etishning ilmiy-amaliy ahamiyarti. *Pedagogs jurnali*, 1(1), 440-442.

17. Мавлонов, А. М., & Жалилова, Ч. З. (2022). Чўл ҳудудларининг рекреацион-туристик салоҳияти ва уни ривожлантириш имкониятлари (Бухоро вилояти мисолида). *Science and Education*, 3(6), 107-113.
18. Мавлонов, А. М., & Жалилова, Ч. З. (2022). Чегарадош ҳудудларда зиёрат туризмини ривожлантириш истиқболлари (Ўзбекистон ва Туркменистон чегарадош ҳудудлари мисолида). *Science and Education*, 3(6), 101-106.
19. Мавлонов, А. М. Тошов Худойназар Рамазонович. Аму-Бухоро машина канали зонаси рекреацион ҳудуд сифатида. Географические проблемы и возможности развития туризма и рекреации, (2019).
20. Mavlonov, A. M., Jalilova, C. Z., & Fazliddinova, K. M. (2023). FEATURES OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF CITIES IN DESERT CONDITIONS. *Journal of Geography and Natural Resources*, 3(01), 16-21.
21. Мавлонов, А. М. (2022). АМУ-БУХОРО МАШИНА КАНАЛИНИНГ ТУРИСТИК-РЕКРЕАЦИОН ИМКОНИЯТЛАРИ. *Экономика и социум*, (12-1 (103)), 702-706.
22. Мавлонов, А. М., Жалилова, Ч. З., & Усмонов, А. У. (2022). ЧЎЛ ТУРИЗМИНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ (ГАЗЛИ-ЦВЕТУШИЙ-ЖОНГЕЛДИ-ЧУРУҚ-ГАЗЛИ ҲАЛҚАСИ МИСОЛИДА). *Экономика и социум*, (12-1 (103)), 707-712.
23. Mavlonov, A. (2022). VOBKENT TUMANI YANGI SHAHARCHALARINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHI. *Buxoro davlat universitetining Pedagogika instituti jurnali*, 2(2).
24. Мавлонов, А. М., & Ҳаётова, Н. (2022). Барқарор шаҳар муҳитини шакллантиришнинг айрим жиҳатлари. *Science and Education*, 3(11), 366-371.
25. Mavlonov, A., & Jalilova, C. (2020). Geographical aspects of use of recreation resources for tourism (on the example of Bukhara region). *InterConf*.
26. Muhammadovich, M. A., & Zarifovna, J. C. (2020). GEOGRAPHICAL ASPECTS OF USE OF RECREATION RESOURCES FOR TOURISM (ON THE EXAMPLE OF BUKHARA REGION). *EDITOR COORDINATOR*, 1081.